

XÂY DỰNG BỘ SƯU TẬP SỐ TẠI TRUNG TÂM HỌC LIỆU TRƯỜNG ĐẠI HỌC QUẢNG BÌNH

TRẦN THỊ LỰA, TRẦN THỊ THU HÀ, NGUYỄN THỊ BÍCH HẰNG

Trung tâm Học liệu Trường Đại học Quảng Bình

1. Đặt vấn đề

Với chức năng cung cấp nguồn lực thông tin cho các hoạt động đào tạo và nghiên cứu tại Trường Đại học Quảng Bình, Trung tâm Học liệu giữ vai trò là đầu mối cung cấp thông tin khoa học, tư liệu, phục vụ cho công tác lãnh đạo, quản lý, đào tạo, bồi dưỡng và công tác nghiên cứu khoa học. Xuất phát từ yêu cầu đó, công tác thông tin - thư viện tại Trung tâm Học liệu cần có sự đổi mới mạnh mẽ nhằm đáp ứng yêu cầu thông tin - tri thức, nâng cao chất lượng đào tạo của nhà trường. Vấn đề xây dựng các bộ sưu tập số là bước đi cần thiết để góp phần giải quyết các vấn đề về đổi mới và nâng cao năng lực, chất lượng đào tạo, là tài liệu tham khảo cần thiết cho các nhà khoa học, cán bộ, giảng viên, sinh viên triển khai các hoạt động nghiên cứu của mình.

2. Khái niệm và ý nghĩa của tài liệu số

Tài liệu số là tài liệu dạng máy đọc được và được truy cập qua máy tính. Tài liệu số có thể truy cập từ xa qua mạng máy tính hoặc được số hóa từ tài liệu lưu trữ trên các vật mang tin khác. Bộ sưu tập số là một tập hợp có tổ chức nhiều tài liệu đã được số hóa dưới nhiều hình thức khác nhau (văn bản, hình ảnh, audio, video...) về một chủ đề. Mặc dù mỗi loại hình tài liệu có sự khác nhau về cách thể hiện, nhưng nó đều cung cấp một giao diện đồng nhất mà qua đó các tài liệu có thể truy cập, tìm kiếm và sử dụng dễ dàng. Như vậy, một thư viện số có thể bao gồm nhiều bộ sưu tập số theo các chủ đề khác nhau, có thể do tập thể hoặc cá nhân tự xây dựng hoặc trao đổi, mua bán, có thể nằm trong lưu trữ của thư viện nhưng cũng có thể nằm ngoài thư viện thông qua một kênh

cung cấp từ phía đối tác.

Trong thời đại công nghệ thông tin, bộ sưu tập số mang ý nghĩa vô cùng quan trọng:

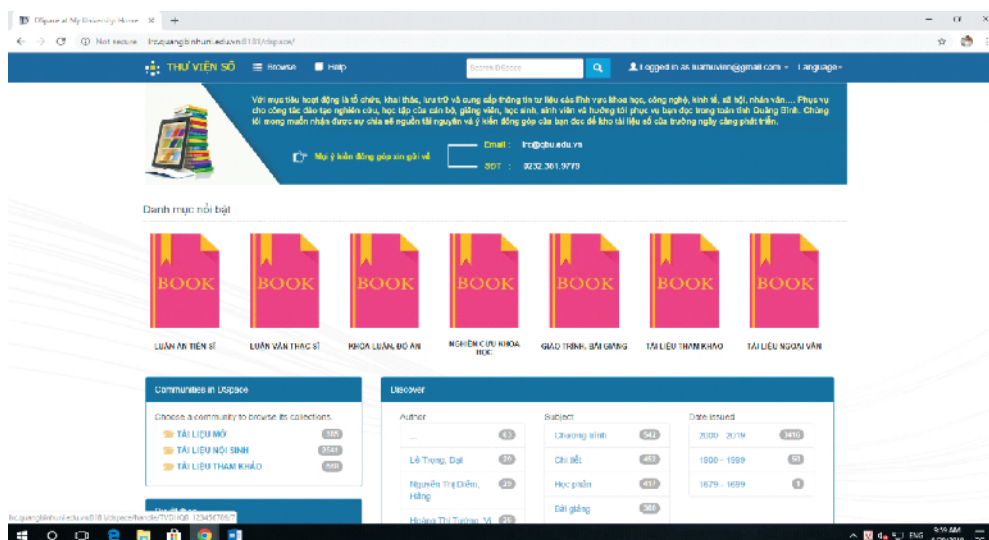
Bộ sưu tập tài liệu số tạo ra cơ hội bình đẳng cho mọi đối tượng bạn đọc đều có cơ hội sử dụng nguồn tài liệu hữu ích, giá trị bởi nó không bị giới hạn về không gian và thời gian. Bộ sưu tập tài liệu số cung cấp nguồn học liệu đặc biệt quan trọng để triển khai các hoạt động đào tạo, nghiên cứu của các nhà khoa học, giảng viên và sinh viên trong quá trình nghiên cứu, giảng dạy và học tập.

Bộ sưu tập tài liệu số đảm bảo tính linh hoạt và hiệu quả trong quá trình sử dụng. Một file tài liệu số có thể cùng lúc phục vụ cho nhiều đối tượng bạn đọc khác nhau, không phụ thuộc vào số lượng người dùng, thời gian và vị trí địa lý của người học. Tính hiệu quả là tiết kiệm thời gian và kinh phí, giúp bạn đọc dễ tìm kiếm được thông tin mình cần.

Bộ sưu tập tài liệu số mở rộng đối tượng phục vụ, kết hợp với phương thức thư viện truyền thống sẽ phục vụ có hiệu quả hơn trong việc đổi mới, nâng cao chất lượng đào tạo, đặc biệt là đào tạo theo tín chỉ như hiện nay. Giúp cho bạn đọc chủ động có được tài liệu qua hệ thống mạng thông tin mọi lúc, mọi nơi.

Bộ sưu tập số tại Trung tâm Học liệu Trường Đại học Quảng Bình hiện nay chủ yếu là tài liệu nội sinh nên đây là thông tin có giá trị, được sản sinh trong quá trình nghiên cứu và đào tạo của cán bộ giảng viên và sinh viên. Vì vậy đây chính là nguồn tài liệu quý giá cho các nhà khoa học, các cán bộ giảng viên và sinh viên trong quá trình học tập và nghiên cứu.

Bộ sưu tập tài liệu số là lựa chọn tối ưu để

Hình: Các bộ sưu tập số trong phần mềm Dspace

bảo tồn lâu dài các tài liệu quý hiếm, ngăn chặn những rủi ro hủy hoại do thời gian, thiên tai, khí hậu và tần suất sử dụng.

Xây dựng bộ sưu tập số, giúp Trung tâm bảo tồn được nguồn thông tin quý hiếm của nhà trường, các tài liệu số này được bảo quản lâu dài và tránh được các rủi ro do thời gian và thiên tai.

3. Thực trạng vấn đề xây dựng bộ sưu tập số tại Trung tâm Học liệu Trường Đại học Quảng Bình

Ý thức được tầm quan trọng của tài liệu số, trong những năm qua, Trung tâm đã kiên trì thu thập, xử lý và bước đầu đã đạt được những thành quả nhất định. Từ năm 2015, Trung tâm đã sử dụng phần mềm mã nguồn mở Dspace trong việc xây dựng, lưu trữ và phục vụ truy cập các bộ sưu tập số, bao gồm các bộ sưu tập số tài liệu nội sinh: luận án tiến sĩ, luận văn thạc sĩ, khóa luận sinh viên, đề tài nghiên cứu khoa học của giảng viên và sinh viên, giáo trình, bài giảng, chương trình đào tạo, tài liệu hội nghị, hội thảo...

Hiện tại, Trung tâm đang ứng dụng phần mềm Dspace để lưu trữ, quản lý và phục vụ truy cập các file tài liệu số. Đây là phần mềm mã nguồn mở, hỗ trợ giải pháp xây dựng và

phân phối các bộ sưu tập số hóa trên internet, cho phép các thư viện, các cơ quan nghiên cứu phát triển và mở rộng. Nó cung cấp một phương thức mới trong việc tổ chức và xuất bản thông tin trên internet. DSpace có cấu trúc phân cấp theo dạng cây thư mục với các đơn vị và bộ sưu tập. Đơn vị dùng để quản lý các đơn vị con là các bộ sưu tập, còn bộ sưu tập để quản lý tài liệu.

Đầu năm 2015, Trung tâm đã lên kế hoạch lựa chọn, thu thập để tiến hành xử lý, đưa vào hệ thống phần mềm những file tài liệu số. Các file tài liệu số sau khi được thu thập từ các giảng viên, sinh viên, khoa, phòng ban và Phòng Nghiên cứu khoa học - Hợp tác Quốc tế, cán bộ Trung tâm bước đầu phân nhóm các tài liệu số và các chủ đề nhất định. Căn cứ theo cây thư mục được thiết kế trong phần mềm Dspace, các tài liệu được xử lý tương ứng để lưu trữ phù hợp. Các tài liệu số được biên mục theo chuẩn thư viện, bao gồm các thông tin thư mục sau: nhan đề, tác giả, thông tin xuất bản, số trang, chủ đề, từ khóa và tóm tắt. Các file tài liệu này được định dạng PDF trước khi đưa vào hệ thống lưu trữ.

Từ năm 2015 đến nay, Trung tâm đã tiến hành xây dựng được 132 luận án tiến sĩ và luận

văn thạc sĩ, 627 khóa luận đồ án sinh viên, 724 giáo trình, bài giảng, 542 chương trình đào tạo, trên 200 tài liệu hội nghị, hội thảo và đề tài nghiên cứu khoa học... Các tài liệu số này được tra cứu thông qua giao diện trên web của Trung tâm Học liệu: <http://lrc.quangbinhuni.edu.vn>. Bạn đọc có thể khai thác bằng cách tra tìm trên OPAC dựa trên các điểm truy cập như: tác giả, nhan đề, từ khóa, chủ đề...

4. Giải pháp phát triển bộ sưu tập số tại Trung tâm Học liệu Trường Đại học Quảng Bình

Tiếp tục thu thập, xây dựng các bộ sưu tập số về đề tài nghiên cứu khoa học các cấp, các đề án lớn, các tài liệu hội nghị, hội thảo, bài báo, giáo trình, bài giảng, đồ án, khóa luận, các xuất bản phẩm khác tại Trường Đại học Quảng Bình.

Mặc dù đã có các văn bản về chính sách thu thập các file tài liệu số trong nhà trường, tuy nhiên thời gian vừa qua, vấn đề thu nhận các file này còn gặp nhiều khó khăn. Thời gian tới, Trung tâm cần đề xuất các hình thức thu thập các file tài liệu hiệu quả hơn nữa, cần rà soát, nhắc nhở cán bộ, giảng viên, các phòng ban trong vấn đề nộp file tài liệu số cho Trung tâm.

Giải pháp hữu hiệu làm phong phú hơn bộ sưu tập tài liệu số nội sinh của Trung tâm là cần trao đổi nguồn tài liệu nội sinh với các trường đại học cùng khối ngành trong khu vực. Một giải pháp khác là phân công nhân sự tìm kiếm tài liệu thích hợp từ các trường đại học trên thế giới thông qua mạng toàn cầu internet, tuy nhiên phải đảm bảo tiêu chí bản quyền của tài liệu.

Đảm bảo vấn đề bản quyền của tài liệu: Khi tổ chức lưu trữ, khai thác, sử dụng tài liệu số nội sinh trong môi trường mạng thì vai trò của các văn bản pháp luật trong việc tạo hành lang pháp lý cần được đề cao hơn bao giờ hết. Điều đặc biệt quan trọng khi xây dựng bộ sưu tập số tài liệu nội sinh là vấn đề bản quyền tác giả. Trung tâm nên tham mưu, đề xuất nhà trường ban hành các văn bản, nội quy hướng dẫn liên

quan đến công tác tổ chức xây dựng và khai thác bộ sưu tập số; các tiêu chí lựa chọn tài liệu nội sinh cho phép phục vụ trên mạng diện rộng; các chuẩn được áp dụng đối với cơ sở dữ liệu. Đây là cơ sở pháp lý giúp cho công tác này được tiến hành thường xuyên, lâu dài, phù hợp với quy định của nhà trường.

Thường xuyên tổ chức các lớp tập huấn hướng dẫn tra tìm, khai thác các bộ sưu tập số tuy nhiên cũng cần có sự phân quyền truy cập tài liệu số với từng nhóm đối tượng bạn đọc. Đồng thời đẩy mạnh công tác tuyên truyền, quảng bá, phổ biến tài liệu số.

Đầu tư đào tạo, bồi dưỡng, nâng cao kiến thức và kỹ năng về công nghệ thông tin cho đội ngũ cán bộ thư viện tại Trung tâm, bởi đây là yếu tố quyết định đến sự thành công trong vấn đề xây dựng bộ sưu tập số.

5. Kết luận

Xây dựng bộ sưu tập số phong phú là điều kiện giúp cho hoạt động của Trung tâm Học liệu ngày càng hoàn thiện hơn. Trung tâm Học liệu luôn cố gắng bằng mọi nguồn lực để xây dựng và tổ chức bộ sưu tập số theo các chuyên ngành đào tạo của nhà trường. Các bộ sưu tập số tài liệu nội sinh đủ về số lượng, thuận tiện khi sử dụng nhằm đáp ứng nhu cầu học tập, nghiên cứu của cán bộ, sinh viên trong giai đoạn đổi mới giáo dục hiện nay. Nếu Trung tâm thu thập, tổ chức, khai thác tốt nguồn tài liệu nội sinh số này sẽ tiết kiệm được một nguồn kinh phí không nhỏ cho việc bổ sung tài liệu phục vụ nghiên cứu khoa học, chương trình đào tạo theo học chế tín chỉ hiện nay của nhà trường ■

Tài liệu tham khảo:

1. Đoàn Phan Tân, *Tin học trong hoạt động Thông tin - thư viện*, Nxb Đại học Quốc gia, 2011.
2. Đoàn Phan Tân, *Thông tin học*, Nxb Đại học Quốc gia, 2001.
3. Phan Ngọc Đông, *Ứng dụng phần mềm Dspace phiên bản 4.0 trong xây dựng thư viện số*, Tạp chí Thư viện Việt Nam, 2014, số 4, tr.31-33.